धर्म्मे गुरौ तदभावात्" दीधित्युक्तेः शक्यतावच्छेदकत्वं विषयतावच्छेदकत्ववत् गुरुधर्मस्यापि स्वीकृतमाकरे ।

अवच्छेदकत्वनिरुक्ति स्त्री रघुनाथशिरोमणिकृते अवच्छेदकतापदार्थनिर्णायके अनुमानखण्डान्तर्गते ग्रन्थभेदे ।

अवच्छेद्य त्रि० अव+छिद्–ण्यत् । १छेदनार्हे २अवधार्य्ये विशेषणीये ३अवच्छेदार्हे च पदार्थे यथा दण्डत्वेनावच्छेद्या घटादिकारणता घटत्वेनावच्छेद्या घटप्रतियोगिता ।

अवजय पु० अव+जि–अच् । पराजये "येनेन्द्रलोकावजयाय दृप्तः" रघुः ।

अवज्ञा स्त्री अव+ज्ञा–अङ् । "अनादरे । आत्मन्यवज्ञां शिथिलीचकार" रघुः । "गत्यर्थमन्यतेर्ढे चेष्टावज्ञयोः" मुग्ध० । "अविज्ञावज्ञेयं परितपति नोच्चैरपि बुधम्" उद्भटः ।

अवज्ञात त्रि० अव–ज्ञा–क्त । १अनादृते २तिरस्कृते ३कृतावमाने च

अवज्ञान न० अव+ज्ञा–भावे ल्युट् । १अवमाने २तिरस्कारे ३अनादरे "ईप्सितं तदवज्ञानात् विद्धि सार्गलमात्मनः" रघुः

अवज्ञेय त्रि० अव+ज्ञा–कर्म्मणि यत् । १अनादरणीये २तिरस्कार्य्ये "विप्रा हि क्षत्रियात्मानो नावज्ञेयाः कदाचन" या० स्मृ० ।

अवट पु० अव–अटन् । १गर्त्ते, २कूपे, । "रक्षसां गतसत्त्वानामेष धर्म्मः सनातनः । अवटे ये निधीयन्ते" रामा० । "भूतौदनो निवेद्यश्च स्कन्धापस्मारिणोऽवटे" सुश्रु० "अवटेष्ववनयति" शत० ब्रा० । ३देहस्थ निम्नस्थाने कण्ठमूलादौ च "अवटश्चैवमेतानि स्थानान्यत्र शरीरके" या० स्मृ० "शरीरे यः अवटः कश्चिन्निम्नो देशः कण्ठमूलकक्षादि" मिता० ४ऐन्द्रजालिकजीविकावति च गर्गा० यञ् आवट्यः । अवटभवे त्रि० । [आधारे ल्युट् । नरकभेदे नरकशब्दे विवृतिः ।

अवटनिरोधन पु० अवटे गर्त्ते निरुध्यतेऽत्र अव+नि+रुध

अवटि स्त्री अव+अटि । १गर्त्ते २कूपे च वा ङीप् अवटीत्यपि ।

अवटीट त्रि० अवनता नासिका प्रा० स० नतार्थे नासायाः टीटादेशः अर्श आदित्वादच् । (खांदा) नतनासिके जने ।

अवटु पु० अव+टीक–मितद्र्वा० डु । १गर्त्ते, २वृक्षभेदे, ३कूपे च । ४ग्रीवापश्चाद्भागे, ५ग्रीवाया उन्नतभागे च स्त्री ४देहस्थे निम्नदेशे "अवटुश्चैवमेतानि स्थानान्यत्र शरीरके" इति या० स्मृ० पाठान्तरम् "अवटावथ हन्वोश्च प्रगृह्योन्नमयेन्नरम्" सुश्रु० । न० त० ५वटुभिन्ने पु० ।

अवटुज पु० अवटौ जायते जन–ड ७त० । शिरःस्थचरमकेशे घाटास्थकेशे "रागवानवटुजेष्ववकृष्य" माघः ।

अवटोदा स्त्री न० त० अवटस्य कूपस्योदकमिव उदकमस्याः उदादेशः । भारतवर्षीये नदीभेदे ।

अवडङ्क पु० अवगतो डङ्कः शब्दो यस्मात् । हट्टस्थाने जटा० ।

अवडीन न० अव+डी–भावे क्त । अवरोहणरूपे पक्षिगतिभेदे ।

अवत पु० अव–अटच् वेदे पृ० टस्य तः । अवटरूपे कूपादौ निरु० "सिक्तमवतम्" ऋ० १,१३०,२ "अवतमवटमिति" भा० "अवते न कोशम्" ऋ० ४,१७,१६ ।

अवतंस पु० न० अव–तन्स–घञ् । १कर्णपूरे, २शिरोभूषाभेदे च । "कर्णावतंसद्विगुणाक्षसूत्रम्" "स्ववाहनक्षोभचलावतंसाः" "गणा नामेरुप्रसवावतंसाः" इति च कुमा० ।

अवतंसित त्रि० अव+तन्स–क्त । भूषिते "समदनमवतंसितेऽधिकर्णम्" माघः । वा अल्लोपे वतंसितोप्यत्र ।

अवतमस न० अवततं व्याप्तं तमः प्रा० स० अच् समा० । व्याप्तान्धकारे । "अवतमसभिदायै भास्वताभ्युद्गतेन" माघः ।

अवतरण अव+तॄ–भावे ल्युट् । तीरादिप्रदेशात् १जलाद्यवगाहाद्यर्थमवरोहणे । २अन्यरूपेण प्रादुर्भावे "अंशावतरणम्" भा० आ० प० । वस्तुमात्रस्य स्वस्थानात् ३अवरोहणे (नामा) "स्तन्यावतरणे चैव ज्वरो दोषैः प्रवर्त्तते । स्त्रीणामपप्रजातानां स्तन्यावतरणे च यः" सुश्रु० । अवतीर्य्यते येन करणे ल्युट् । नद्यादेः सोपानादौ ४तीर्थे ।

अवतरणी स्त्री अवतरति ग्रन्थोऽनया अवतॄ करणे ल्युट् । ग्रन्थप्रस्तावार्थं प्रथममुपोद्घातरूपायां सङ्गतौ (आभास) इत्याख्यायां २परिपाट्याञ्च स्वार्थे कन् अवतरणिकाप्यत्र ।

अवतान पु० अव+तन–घञ् कर्म्मणि घञ् । १सन्ताने २अधोमुखे ३लताप्रताने च "लताशतैरवततामवतानशतैस्तथा" रामा० ।

अवतार पु० अव+तॄ करणे घञ् । १तीर्थे, (पुष्करिण्यादेः सोपानपद्धतौ) "रुद्धे गजेन सरितः सरुषाऽवतारे" माघः । भावे घञ् । २प्रादुर्भावे "नवावतारं कमलादिवोत्पलम्" मा भूत्परीवादनवावतारः" इति च रघुः ३देवानामंशावेशवशेन प्रादुर्भावे च । "अवताराह्यसंख्येया" इत्युक्तेः तेषां बहुत्वेऽपि प्राधान्याद्दशैव विष्णोरवतारा शास्त्रप्रसिद्धाः यथा "मत्स्य "कूर्म्मोवराहश्च नरसिंहोऽथ वामनः । रामो रामश्च रामश्च बुद्धः कल्की च ते दश" पुरा० मुण्डमालायां तु प्रकृतेरेव एते अवताराउक्ताः 'प्रकृतिर्विष्णुरूपात्र पुंरूपश्च महेश्वरः । एवं प्रकृतिभेदेन भेदास्तु प्रकृतेर्दश । कृष्णरूपा कालिका स्यात् रामरूपा च तारिणी । बगला कूर्म्ममूर्त्तिः स्यात् मीनो धूमावती भवेत् । छिन्नमस्ता नृसिंहः स्याद्वराहश्चैव भैरवी । सुन्दरी जामदग्न्यः स्यात् वामनो भुवनेश्वरी । कमला